

Неля Ярославівна ОТЧАК,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету фізичної культури,
otchak@i.ua

УДК 343.22

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ

Досліджується об'єктивна сторона складу злочину втручання в діяльність судових органів. Здійснено аналіз і розмежовано поняття “втручання” та “вплив”. Розглядається втручання як дії, завдяки яким особа стає учасником чужої для неї справи, вплив на поведінку інших осіб, участь у справі з метою змінити її хід. Розкриваються способи втручання в діяльність суддів (прохання, адресоване судді, подання йому вказівок, критика в засобах масової інформації до винесення рішення у справі, погроза, проведення пікетів, підкуп). Визначено, що у кримінальних кодексах переважної більшості закордонних країн кримінальна відповідальність за втручання в діяльність органів правосуддя пов'язується з наявністю протиправних способів (форм) впливу на осіб, які здійснюють правосуддя.

Ключові слова: об'єктивна сторона, склад злочину, втручання в діяльність судових органів.

Особливе місце в юридичному механізмі захисту прав людини та основних свобод посідає суд, на який покладено здійснення правосуддя. Наділяючи представників органів судової влади великими повноваженнями, держава, з одного боку, висуває до них високі вимоги, у необхідних випадках застосовуючи і суворішу відповідальність, у тому числі кримінальну. З іншого — забезпечує суддів посиленою охороною,

щоб вони могли безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу виконувати свої функції. Для цього держава встановлює відповідальність для осіб, які перешкоджають нормальній діяльності органів судової влади.

Незважаючи на те, що питання кримінальної відповідальності за втручання в діяльність суддів є предметом дослідження, багато проблемних моментів залишаються невіршеними. Одним з аспектів проблеми є вивчення об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України.

Різні аспекти вивчення питань об'єктивної сторони складу злочину втручання в діяльність судових органів висвітлили в публікаціях провідних науковців: С. С. Аскерова, М. І. Бажанова, В. С. Канціра, О. О. Кваші, М. Й. Коржанського, В. А. Кліменка, В. В. Мальцева, М. І. Мельника, Л. М. Москвич, В. О. Навроцького, Г. Ф. Поленова, В. В. Сердюка, Н. В. Сібільової, В. В. Сташиса, М. І. Хавронюка та інших.

Метою статті є висвітлення основних питань об'єктивної сторони складу злочину втручання в діяльність судових органів.

Склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 376 КК України, є формальним, і його об'єктивна сторона, як визначив законодавець, полягає у втручанні в будь-якій формі в діяльність судді. Отож суспільно небезпечне діяння в цьому випадку полягає у втручанні в діяльність судді. Під таким втручанням розуміється вплив у будь-якій формі на суддю з метою перешкодити виконанню ним своїх службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення [1, с. 867]. На думку О. О. Кваші, неправосудним слід визнавати такий судовий акт, який не відповідає вимогам законності й обґрунтованості, що може полягати у неправильному застосуванні норм матеріального права, порушенні положень Конституції України, норм процесуального права чи у невідповідності висновків суду фактичним обставинам справи [2, с. 228].

Під втручанням вчені пропонують розуміти дії, завдяки яким особа стає учасником чужої для неї справи, вплив на поведінку інших осіб, участь у справі з метою змінити її хід. Вплив — це дія, яка справляється на іншу особу з метою змінити її поведінку [3, с. 26].

У загальному вигляді під соціальним впливом розуміють процес, через який поведінка однієї чи кількох людей змінює стан інших людей. Кримінологи також розглядають ефект впливу, оскільки він залежить від особистісних властивостей, психологічного стану особи, яка впливає і на яку впливають, а також від відносин між ними. Отже, вплив — це процес взаємодії між людьми. Вплив — це активна поведінка, яка спрямована на іншу особу з метою змінити її поведінку.

На наш погляд, аналіз понять “втручання” і “вплив” свідчить, що більш доречним у контексті зазначеної норми є саме поняття впливу. Така позиція детермінована, зокрема, і значенням цих термінів у словниках української мови. Втручатися означає “входити, проникати куди-небудь, у що-небудь; самочинно займатися чийось справами, встрявати в чий-небудь стосунки” [4, с. 394]. Вплив — це “дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета, тиск, діяння” [4, с. 382]. Отже, поняття впливу є більш широким і

одночас точним, охоплює більш різноманітне коло можливих ситуацій, адекватних змісту аналізованої ст. 376 КК України.

Крім того, у диспозиції ч. 1 ст. 376 КК України поняття “втручання” має дещо нейтральний, невизначений характер, що не сприяє ефективному застосуванню аналізованої норми. Невизначеність цієї ознаки об'єктивної сторони полягає в тому, що втручання в процес відправлення правосуддя може мати як правомірний, так і незаконний характер. Безумовно, правомірним буде втручання громадськості в хід судового процесу, де явно порушуються права й інтереси особи, приймаються рішення, що не відповідають інтересам особи, суспільства і держави, принципам правосуддя.

У процесі аналізу диспозиції ст. 376 КК України виникає запитання: втручання може вчинятися лише у формі дії, чи і у формі бездіяльності? Для того, щоб з'ясувати це питання, необхідно знову звернутися до тлумачного словника української мови. Нагадаємо, що термін “втручання” означає “самочинно займатися чиймись справами, встрявати в чий-небудь стосунки тощо; брати активну участь для припинення чого-небудь, протидіяти чому-небудь і т. ін.” [5, с. 165]. Отже, можна зробити висновок, що втручання у формі бездіяльності неможливе, це повинна бути лише активна поведінка, дія.

Наступним проблемним аспектом вивчення об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України, є способи втручання у діяльність суддів.

Згідно з дослідженнями проведеними автором О. О. Квашею, у кримінальних кодексах переважної більшості закордонних країн кримінальна відповідальність за втручання в діяльність органів правосуддя пов'язується з наявністю протиправних способів (форм) впливу на осіб, які здійснюють правосуддя. Наприклад, відповідно до ст. 434 (8) Кримінального кодексу Франції злочинними визнаються “будь-яка погроза або будь-який інший акт залякування, вчинені у відношенні якого-небудь магістрату, присяжного засідателя або будь-якої іншої особи, яка засідає в якому-небудь судовому органі ... з метою впливу на їх поведінку при здійсненні ними своїх функцій”. Згідно з КК Польщі, кримінально-караними є дії тієї особи, яка насильством або протизаконною погрозою впливає на офіційну діяльність суду (ст. 232) [2, с. 232].

Український законодавець чітко не визначив, якими способами може вчинятися втручання, вказавши, що таке втручання може вчинятися “у будь-якій формі”. Це дає підстави припустити, що способи вчинення впливу (тиску) на суддів можуть бути різноманітними. Н. Довгань було проведено анкетування, яке засвідчило, що 88,5 % суддів, які взяли участь в опитуванні, вважають формулювання диспозиції ст. 376 КК України недосконалим. При цьому 42,3 % з них таку недосконалість вбачають у відсутності вказівки на конкретні діяння, в яких полягає втручання. На думку того ж автора, вичерпний перелік у диспозиції ст. 376 КК України діянь, у яких може полягати втручання в діяльність суддів, сприяв би застосуванню цієї статті на практиці. Так само вважають 57,7 % опитаних суддів [6, с. 154–55].

На думку Н. Довгань, законодавець для визначення способу вчинення злочину невдало вжив термін “форма”. Науковець пояснює,

що формами вираження діяння, відповідно до ст. 11 КК України, є дія або бездіяльність, а для позначення сукупності прийомів і методів, що використовуються в разі вчинення злочину в науці кримінального права, використовується термін “спосіб вчинення злочину”. Тому Н. Довгань гадає, що більш правильним було б у диспозиції ч. 1 ст. 376 КК України зазначити: “Втручання в діяльність суддів будь-яким способом” [6, с. 154].

Аналізуючи склад злочину, що розглядається, у підручниках, коментарях до КК України автори наводять приблизний перелік дій, у яких може полягати втручання. Зокрема називають такі способи, як прохання, адресоване судді, критика в засобах масової інформації до винесення рішення у справі, пряма вимога, вказівка скоїти ті чи інші дії або прийняти те чи інше рішення, погрози, обіцянка надати будь-які блага, підкуп, проведення пікетів тощо.

Розглянемо деякі способи втручання в діяльність суддів детальніше. Розпочнемо з такого способу втручання, як прохання. Прохання — ввічливе звертання до когось з метою домогтися чогось, спонукати когось зробити, виконати щось [5, с. 996].

Якщо розглядати це питання з формального погляду, то прохання потрібно визнавати одним із способів втручання. Про це свідчить сама диспозиція ст. 376 КК України, яка передбачає втручання “у будь-якій формі”. Проте на практиці, гадаємо, слід виходити із ситуації, в якій прозвучало таке прохання. І головне питання полягатиме не лише в тому, чи займає особа, яка звернулася з проханням до судді, службове становище, що дає їй можливість вплинути на суддю, адже певний вплив на суддю мають не лише такі особи, але й друзі судді чи просто знайомі, колеги по роботі тощо. У такій ситуації прохання може бути достатньо, щоб домогтися від судді винесення неправосудного рішення чи перешкодити йому виконати свої службові обов’язки. У такій ситуації прохання зазначених осіб слід визнавати втручанням у діяльність судді. Зовсім інша річ, коли просить винести відповідне рішення сторона по справі, чи інша особа, яка фактично не має на суддю ніякого впливу. Зважаючи на відсутність реальної можливості заподіяння такими діями шкоди охоронюваному кримінальним законом відносинам, вважаємо, що прохання в цій ситуації не може бути визнане як втручання в діяльність судді.

Отже, робимо висновок, що прохання винести вигідне для особи неправосудне рішення є способом втручання в діяльність судді, лише у випадку, коли таке прохання здійснюється особою, яка має певний вплив на суддю.

Потрібно мати на увазі, що все сказане стосується лише прохання, висловленого у непроцесуальній формі. Зрозуміло, що прохання, висловлене в заявах, скаргах чи клопотаннях, поданих до суду в установленому законом порядку, не може розцінюватися як спосіб втручання в діяльність судових органів [6, с. 156].

Ще одним способом втручання в діяльність суддів може бути вимога прийняти те чи інше рішення. Якщо звернутися до тлумачного словника, то ми побачимо, що вимога — це побажання, прохання, висловлене так, що не припускає заперечень [5, с. 149]. Тобто це прохання, висловлене в категоричній формі.

Наступним способом втручання, який ми розглянемо, є погроза. Погроза — виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремій особі або громадським інтересам. Погроза є психічним насильством над особою і виконує переважно функцію примушування [7, с. 594].

Н. Довгань зазначає, що обов'язковою умовою визнання погрози ознакою втручання в діяльність судових органів є її дійсність і реальність.

Той самий автор дає визначення реальності погрози як “здатність створити переконання у можливості її здійснення” [6, с. 156]. При визначенні реальності треба виходити з об'єктивного ставлення до неї винного і суб'єктивного сприйняття його потерпілим.

Реальність погрози для потерпілого означає усвідомлення ним того, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати дійсністю.

Спосіб, яким погроза доводиться до потерпілого, а також зовнішня форма її вираження зазвичай не мають значення для кваліфікації. Щоб виконати свою функцію примушування, погроза обов'язково повинна бути доведена до відома потерпілого.

Винний може обмежитись пред'явленням певної вимоги, розраховуючи, що потерпілому і без погрози зрозуміле можливе заподіяння йому або його близьким певної шкоди, якщо він не виконає цієї вимоги. Розуміння об'єктивно існуючої погрози може ґрунтуватися на відносинах між потерпілим і винним, які передували вчиненню злочину, інших обставинах, які дають підстави для висновку про можливе заподіяння шкоди.

Отже, погроза може бути одним зі способів втручання в діяльність суддів.

Ще одним можливим способом втручання науковці називають підкуп. Підкуп (давання хабара) — злочин, який полягає у переданні особі матеріальної винагороди (грошей, майна, права на майно, звільнення від майнових зобов'язань) чи надання інших благ за вчинення нею протиправних дій. Н. Довгань стверджує необхідність кваліфікації втручання в діяльність суддів у формі давання хабара за сукупністю ст. 376 і ст. 369 КК України [6, с. 157].

В. А. Клименко одним із способів втручання називає проведення пікетів [8, с. 867]. Справді, пікетування за певних умов може бути способом втручання в діяльність суддів. Пікетування (фр. *piquet* — дослівно кілок, віха, від *piquer* — проколювати, простромлювати) — форма безпосередньої демократії, що реалізується у вигляді публічного вираження колективної або індивідуальної думки (демонстрація підтримки, солідарності, протесту проти чого-небудь), шляхом розташування громадян біля певного об'єкта з використанням плакатів, транспарантів та інших засобів наочної агітації [7, с. 558].

Вплив на суддів за допомогою масових акцій, тобто шляхом проведення походів, мітингів, демонстрацій з метою підштовхнути суд до прийняття того чи іншого рішення, дійсно має місце. Пікетування судів з вимогою прийняття того чи іншого рішення відбуваються нерідко.

Пікетування справді може бути формою втручання в діяльність судових органів. Проте для цього необхідні такі умови:

1. Пікетування повинно відбуватися з приводу конкретної справи, що розглядається судом, який пікетується.

2. Пікетувальники повинні в будь-якій формі (гаслами на транспарантах, в усній формі — вигуками, скандуванням) вказувати на конкретне, бажане для них рішення по конкретній справі. Не є втручанням у діяльність судових органів пікетування суду з гаслами на зразок “суд з народом” чи “вимагаємо справедливості”.

Лише за цих умов пікетування може кваліфікуватися за ст. 376 КК України.

Ще одним способом втручання в діяльність суддів, від якого останні часто потерпають, є критика в засобах масової інформації поки рішення у справі ще не винесено.

Як зазначає О. О. Кваша, “склад злочину відсутній, якщо висловлюються критичні зауваження щодо загальної лінії кримінальної політики, поради і побажання загального характеру (у тому числі в пресі)” [2, с. 229]. Проте не всі науковці погоджуються з висновком (наприклад, Н. Довгань) цього ж автора про те, що складу злочину не буде, оскільки “подібні способи впливу на суд, у тому числі висловлені в засобах масової інформації політичні і соціальні оцінки конкретних справ, не позбавляють суддю можливості розглянути конкретну справу і винести у ній законне рішення” [2, с. 229]. Як зазначає Н. Довгань, далеко не всі способи втручання в діяльність судових органів позбавляють суддю можливості розглянути конкретну справу і винести у ній законне рішення, проте це не означає, що складу злочину немає [6, с. 159].

Крім того, О. О. Кваша не виключає можливості настання наслідків такого втручання, зазначаючи: “Якщо таке втручання досягло мети, тобто призвело до незаконних дій з боку судді у справі, то дії особи, яка впливала на суддю, повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ст. 376 КК України, а також за співучасть у вчиненні суддею злочину, передбаченого ст.ст. 375, 364, 365 чи 368 КК України” [2, с. 229–230].

Отже, вважаємо, що критика судді в засобах масової інформації до вирішення справи є одним із способів втручання в діяльність суддів.

У контексті незалежності судді важливими є питання, пов’язані з неповагою до суду. Як зазначає В. В. Сердюк, форми поведінки, які охоплюються нормами про неповагу до суду, стосуються в основному або позицій суддів з вирішення конкретних справ, або функціонування судів та їх апаратів. Зазначені норми забезпечують авторитет та неупередженість правосуддя, що і є метою їх запровадження. Тому, за словами В. В. Сердюка, у цьому розумінні ще чекають своєї правової оцінки досить часті випадки переслідування з боку журналістів, що беруть “в облогу” кабінети суддів, які розглядають справи, або випадки супроводження судових засідань шумовими ефектами [9, с. 139].

Сучасний стан злочинності характеризується тим, що злочинці застосовують різні, часто найвитонченіші способи протиправного впливу на суд і на його посадових осіб. Як зазначає О. О. Кваша, відомі численні факти застосування стосовно таких осіб не тільки прямого, грубого

насильства або шантажу, але й завуальованих способів — обіцянки неприємностей по роботі, в родині, підриву репутації тощо [10, с. 14].

Втручання в діяльність суддів може вчинятися різними способами, зокрема проханням, адресованим судді, поданням йому вказівок, критикою в засобах масової інформації до винесення рішення у справі, погрозою, підкупом, проведенням пікетів тощо. Детальніше дослідження цих та інших можливих способів втручання в діяльність суддів, безумовно, сприятиме ефективному застосуванню ст. 376 КК України на практиці.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. — [3-тє вид., переробл. та доп.]. — К. : Атіка, 2003. — 1056 с.
2. *Кваша, О. О.* Проблеми кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів [Текст] / О. О. Кваша // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : щорічний бюлетень / за заг. ред. А. А. Музики. — К. : КЮІ КНУВС, 2005. — 688 с.
3. *Навроцький, В. О.* Злочини проти правосуддя [Текст] : Лекції для студентів юридичного факультету / В. О. Навроцький. — Львів : юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка, 1997. — 48 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: 42 000 слів [Текст] / за ред. Л. І. Андріївського. — К. : Аконіт, 2004. — Т. 1. — 932 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : Перун, 2001. — 546 с.
6. *Довгань, Н.* Способи втручання в діяльність суддів як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України [Текст] / Н. Довгань // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — Вип. 45. — Львів, 2007. — С. 153–162.
7. Юридична енциклопедія [Текст] : [в 6 т.] / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін.]. — К. : Укр. енцикл. 1998. — Т. 4. — 2002. — 736 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина [Текст] : підруч. / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. — [вид. 2-ге, перероб. та доп.] / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. — К. : Атіка, 2008. — 712 с.
9. *Сердюк, В. В.* Самостійність і незалежність суддів як засади здійснення правосуддя: окремі питання теорії і практики [Текст] / В. В. Сердюк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. — 2006. — № 2. — С. 133–140.
10. *Кваша, О. О.* Кримінально-правова охорона незалежності суду від протиправного впливу на осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя [Текст] / О. О. Кваша // Кримінальне право України. — 2006. — № 6. — С. 17–26.

Надійшла до редакції 24.02.2015

Отчак Н. Я. Объективная сторона состава преступления вмешательства в деятельность судебных органов

Исследуется объективная сторона состава преступления вмешательства в деятельность судебных органов. Осуществлен анализ и разграничены понятия “вмешательство” и “влияние”. Рассматривается вмешательство как действия, благодаря которым лицо становится участником чужого для него дела, влияние на поведение других лиц, участвующих в деле с целью изменить его ход. Раскрываются способы вмешательства в деятельность судей (просьбу, адресованную судьи, оказания ему указаний, критика в средствах массовой информации до вынесения решения по делу, угроза, проведение пикетов, подкуп). Определено, что в уголовных кодексах подавляющего большинства зарубежных стран уголовная ответственность за вмешательство в деятельность органов правосудия связывается с наличием противоправных способов (форм) воздействия на лиц, осуществляющих правосудие.

Ключевые слова: объективная сторона, состав преступления, вмешательство в деятельность судебных органов.

Отчак, N. Y. The Objective Side of the Crime of Interference with the Activity of Judicial Bodies

Court takes a special place in a legal mechanism of the protection of human rights and fundamental freedoms, it administers justice. Vesting the representatives of judicial bodies with authority, the state, on the one hand, claims high requirements to them, applying strict responsibility in necessary cases, including criminal. On the other hand, the state provides an intense guard to judges, so that they can carry out their functions freely, without any influence. The state establishes liability for persons who interfere with the normal activity of judicial bodies. Despite the fact that the issue of criminal liability for interference with the activity of the judges is the subject of the research, there are many problematic aspects. One of them is the study of the objective side of crime under Art. 376 of Criminal Code of Ukraine. The elements of the crime stipulated by part 1 of Article 376 of Criminal Code of Ukraine are formal and the objective side consists in the interference with the activity of a judge in any form. Therefore, socially dangerous acts in this case lie in the interference with the activity of a judge. Such interference refers to influence on a judge in any form in order to obstruct the execution of his official duties or to achieve passing an unlawful decision.

The article deals with the objective side of the crime of interference with the activity of judicial bodies. The interference as actions by which a person becomes a member of strange case to her/him, the impact on the behavior of other persons, the participation in the case to change its course are considered. The ways of interference with the activity of judges (request addressed to a judge, presentation of instructions to a judge, critique a judge by the media before making any decision in a case, threat, bribery) are revealed.

Keywords: objective side, elements of crime, interference with the activity of judicial bodies.

